

Merkinės amatininkų cechai XVII a.

ALGIRDAS BALIULIS

Lietuvos istorijos institutas, Kražių 5, LT-01108 Vilnius

El paštas: baliulis@takas.lt

Straipsnyje nagrinėjami Merkinės magdeburginio miesto cechų atsiradimo (1614 m. įsikūrusio batsiuvių, 1618 m. – odadirbių, 1650 m. – pirklių) ir jų nuostatų klausimai. Minėtų cechų nuostatai, nors ir surašyti pagal LDK sostinės Vilniaus analogiškų cechų nuostatus, vis dėlto atspindi XVII a. LDK mažesniųjų magdeburginių miestų amatininkų organizacijų padėtį.

Raktažodžiai: LDK magdeburginiai miestai, Merkinė, amatininkai, cechai

---

ĮVADAS

Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės mažesniųjų miestų amatų istorija mažai tyrinėta, beveik nežinoma, kuriuose miestuose ir kiek buvo amatininkų brolijų, kaip jos buvo organizuotos, tik pastaruoju metu pradėta skelbti daugiau istorijos šaltinių, išleidžiamas vienas kitas šaltinių vertimas į lietuvių kalbą. Daugiausia žinių yra apie Vilniaus amatininkus. Dar prieš Antrąjį pasaulinį karą Vilniaus cechų nuostatus buvo surinkęs prof. Henrikas Łowmiański padedant žmonai Marijai ir Stanisławui Kościałkowskiui, tačiau kilus karui darbas nebaigtas spausdinti. Tik neseniai Poznanėje, talkininkaujant prof. Janui Jurkiewiczziui, buvo išleistas visas veikalas¹. Tuo tarpu dėl įvairių priežasčių nemažai mažesniųjų Lietuvos miestų cechų privilegijų ar jų nuorašų, vis dar slypinčių archyvuose, suradimas bei paskelbimas galėtų padėti tiriant LDK amatų istoriją. Šio trumpo straipsnelio tikslas – peržvelgti istorijos šaltinius, atskleisti vieno iš daugelio LDK nedidelių miestų – Merkinės – amatininkų padėtį cechų kūrimosi pradžioje XVII a. I pusėje.

AMATININKAI MAŽESNIUOSE LIETUVOS MIESTUOSE

Nors cechai (vok. *Zeichen* – ženklas) iš Vakarų Europos gana anksti pasiekė Lenkiją (ten jau XIII a. susikūrė pirklių ir amatininkų brolijos), kiek vėliau – Lietuvą, tačiau, pagal Zygmuntą Glogerį, valdovai tai skatindavo cechų veiklą, tai drausdavo (tikriausiai dėl to dažnai sunku nustatyti tikslią brolijų ar cechų įsikūrimo datą) ir tik XVI a. jie suklestėjo daugelyje miestų².

Iš tiesų XVI a. pabaigoje LDK sostinėje Vilniuje pradėję steigtis cechai XVII a. pradžioje kūrėsi ne vien sostinėje, bet ir kai kuriuose mažesniuose magdeburginiuose miestuose. Pavyzdžiui, 1601 m. balandžio 26 d. įsisteigia ir 1602 m. sausio 22 d. Ldk Zigmantas Vaza patvirtina Virbalio siuvėjų cechą, jo nuostatus ir herbą³. 1602 m. balandžio 11 d. Virbalyje

¹ *Akty cechów wileńskich* 2006.

² Gloger 1972: 222–225.

³ *LMMPA*. T. 2. 1997. Nr. 88.

įsisteigia batsiuvių cechas ir 1602 m. liepos 31 d. Zigmantas Vaza patvirtina jo nuostatus ir herbą⁴. Jonišio batsiuvių cechas buvo įkurtas 1617 m. gegužės 22 d., Ldk Zigmanto Vazos patvirtintas 1618 m. balandžio 10 dieną⁵. Sprendžiant iš įrašų *Lietuvos metrikos* knygoje, XVII a. I pusėje nemažai cechų susikūrė valdovo miestuose Brastoje, Gardine, Kaune, Lucke (ir XVI a.), Minske, Magilave, Naugarduke, Oršoje, Polocke, Smolenske. Kūrėsi cechai ir privačiuose miestuose, ten nuostatus tvirtindavo savininkai. Tokio privataus Kėdainių miesto įvairių cechų nuostatus neseniai paskelbė prof. Antanas Tyla⁶. Čia pateikiame žinių apie prieš 400–500 metų svarbaus magdeburginio miesto – Merkinės – keletą cechų.

MERKINĖS CECHAI IKI PRIVILEGIJŲ SUTEIKIMO

Nenagrinėdami miestų atsiradimo klausimo apskritai (dažnai siejamo su amatininkų koncentracija prie kurios nors pilies ar gyvenvietės) ir Merkinės susikūrimo laiko, konstatuosime, kad amatininkų organizacijų, brolijų arba cechų atsiradimas galimas tik miestui turint savivaldą arba valdovo suteiktas Magdeburgo teises. Tokias teises 1569 m. gruodžio mėn. 7 d. Merkinėi suteikė Lietuvos didysis kunigaikštis Žygimantas Augustas⁷, tad netrukus čia galėjo rasti ir amatininkų organizacijų. Tačiau dėl miesto gaisrų ir kitų nelaimių cechai įsisteigė tik XVII a. pradžioje, nors cechų vyresnieji minimi ir anksčiau. Taigi žinios apie ankstesnius amatininkų susivienijimus, jeigu tokių būta, nesant tikresnių rašytinių šaltinių, vis dar slypi istorijos migloje, nors negalima kategoriškai teigti, kad prieš tai Merkinėje nebuvo amatininkų organizacijų ar netgi cechų. Štai 1595 m. gegužės 6 d. Merkinės valdytojas ir girininkas Petras Nonhartas bylinėjosi valdovo teisme su Merkinės vaitu, burmistrais, tarėjais, suolininkais, cechų meistrais ir visuomene dėl to, kad pastarieji naudojami valdovui priklausančia Merkinės giria⁸. Cecho meistrų šaukimas į teismą leidžia spėti, kad cechai egzistavo ir apie juos P. Nonhardas turėjo žinoti. Kiek vėlesnė 1604 m. vasaros byla Merkinės magistratė tarp odadirbių ir batsiuvių irgi liudija, kad dar prieš suteikiant cechų steigimo privilegijas Merkinėje būta amatininkų organizacijų ar bendruomenių, veikusių išvien prieš kenkiančius jų amatui. 1604 m. į magistratą kreipėsi miestietis Feliksas Bagdonavičius, vyresnysis batsiuvių meistras, su keletu kitų to paties amato žmonių ir apskundė tuos batsiuvius, kurie ne tik siuva batus, bet išdirba ir odas, todėl už jas prašo kiek panorėję, o jeigu tie, kurie odų neišdirba, jų nenuperka, tai odadirbiai patys siuva batus ir skurdina kitus batsiuvius, negalinčius nusipirkti odų. Atsakovai teisinosi jiems odas parduodantys visada, kai tik pririekia, turintys jų pakankamai ir parduodantys tai brangiau, tai pigiau priklausomai nuo to, už kiek buvo pirkę žaliavą; be to, mažesniuose miesteliuose, kuriuose nėra cechų, visada buvo galima odas išsidirbti savo reikalams. Ieškovai (užsiimančios tik batų gamyba) norėjo, kad odos būtų parduodamos turgaus dieną rinkoje ir kad odadirbiai sau pasilikytų tik vieną ar porą odų. Atsakovai pareiškė sutiksią su magistrato sprendimu. Magistratas, išklauses abiejų pusių paaiškinimų, nusprendė, kad odadirbiai odas privalo pardavinėti turguje; iš 10 išdirbtų odų 8 turi parduoti, o dvi pasilikti sau, iš 5 odų 4 turi parduoti, o vieną pasilikti savo reikalams, ir jeigu taip darys, tada galės verstis abiem amatais. Abi pusės su tuo sprendimu

⁴ LMMPA. T. 2. 1997. Nr. 89.

⁵ LMMPA. T. 1. 1991. Nr. 3; *Lietuvos Didžiosios...* 2001: 535–537.

⁶ LMMPA. T. 3. 2002. Nr. 11–21.

⁷ LMMPA. T. 5. Nr. 12.

⁸ LMMPA. T. 5. 2007. Nr. 20.

sutiko⁹. Vis dėlto amatininkai, norėdami išsilaikyti konkurencinėje kovoje, ypač plintant pigesnėms atvežtinėms prekėms, netrukus turėjo steigti cechus ir nedideliame Merkinės mieste. Šiuo atveju lieka neaišku, kokios buvo ikicechinės amatininkų organizacijos, nes oficialiai cechai susikūrė šiek tiek vėliau.

MERKINĖS BATSIUVIŲ CECHAS

1614 m. rugsėjo 20 d. Zigmantas Vaza, Merkinės vaito Martyno Daunoravičiaus prašomas, leidžia Merkinėje steigti batsiuvių cechą, kuris turi vadovautis Vilniaus batsiuvių cecho nuostatais (tiksliai Vilniaus batsiuvių cecho steigimo data nežinoma, manoma, kad jis įsteigtas 1522 m.¹⁰). Galbūt todėl Merkinės batsiuvių cecho steigimo privilegija labai trumpa. Be to, nurodoma pasirinkti parapijos bažnyčioje altorių ir vietą, kurioje, klebonui leidus, būtų meldžiamasi už gyvuosius ir mirusiuosius cecho brolius; išsirinkti cecho vyresniuosius, kurių privalo klausyti jaunesnieji ir mokiniai; visi, užsiimančys tuo amatu mieste, turi priklausyti cechui, o cechui nepriklausantys negali siūti batų ir daryti žalos cecho nariams; nepaklusnūs baudžiami pagal cecho nuostatus, tačiau įprastas bylas dėl skriaudos, muštynių, žaizdų, įžeidimų sprendžia vaito teismas. Produkciją gali parduoti pačių pasistatytose krautuvėse, kurių vietą nurodo vaitas¹¹. Netrukus šio cecho nariai susipešė nepasidalydami, kieno namuose turi būti saugoma cecho skrynelė. Merkinės vaito teisme šio cecho vyresnysis Andrius Žemaitavičius paaiškino, kad skrynelė buvo duota saugoti Jonui Maniuliui, bet cecho broliai nutarė iš jo paimti, o kadangi nenorėjo atiduoti, neapsieita be susistumdymo¹².

Kalbant apie batsiuvių cechą reikėtų pažymėti, kad, nepaisant karų ir maro, batsiuvių cechą atsikūrė XVIII a. pradžioje. 1718 m. lapkričio 24 d. Merkinės batsiuvių cechui suteiktas privilegijas cecho vyresniųjų Mykolo Dambrausko, Povilo Maisevičiaus ir Mato Žmuidzinavičiaus nuolankiai prašomas patvirtino Augustas II. Miesto vaitui Mykolui Karlovičiui adresuotame rašte valdovas priekaištavo, kad pažeidžiamos batsiuvių cechui jo pirmtakų – Lietuvos didžiųjų kunigaikščių – suteiktos privilegijos, liepė laikytis cecho nuostatų, prižiūrėti, kad Merkinės batsiuvių cecho nariai (kaip ir Vilniaus batsiuvių cechą) neapleistų parapijos bažnyčioje cecho altoriaus ir dalyvautų pamaldose. Kadangi atvykę į Merkinę žydai (jiems Merkinėje, kaip ir Trakuose, valdovų buvo uždrausta apsigyventi ir prekiauti), prekiaudami atsivežtiniais gaminiais, daro žalą vietiniams batsiuviams ir stengiasi juos galutinai nuskurdinti, užima vietinių batsiuvių krautuvėms pasistatyti skirtas vietas ir ten prekiauja urmu, važinėja po apylinkes už keleto mylių, užkirsdami prekybos kelius vietiniams, o to per amžius nėra buvę, tad Augustas II nurodo vaitui neleisti žydams Merkinėje iškrauti iš kitur atsivežtus gaminius, prekes konfiskuoti, o lėšas už jas skirti cecho altoriaus parapijos bažnyčioje reikmėms. Už žydų protegavimą ir vietinių meistrų teisių pažeidimą numatoma 500 raudonųjų auksinų bauda¹³. Šešiomis dienomis anksčiau Augustas II patvirtino Merkinėi pirmtakų suteiktas Magdeburgo teises; tame rašte irgi draudžiama pašaliniam, ypač žydams, prekiauti Merkinėje ir aplink ją aštuonių mylių spinduliu įsigyti namų ar sklypų, atidaryti smukles ir taip skurdinti vietinius¹⁴.

⁹ LVIA. SA 5845: l. 80–80v.

¹⁰ *Akty cechów wileńskich* 2006. Cz. 1. Nr. 10.

¹¹ *LM*. Kn. 91: l. 265–265v.

¹² LVIA. SA 5845: l. 239v.

¹³ *LMMPA*. T. 5. 2007. Nr. 163.

¹⁴ *LMMPA*. T. 5. 2007. Nr. 162.

MERKINĖS ODADIRBIŲ CECHAS

1618 m. vasario 8 d. Zigmantas Vaza, Merkinės vaito Martyno Daunoravičiaus prašomas (Daunoravičių prašė tarpininkauti Merkinės odadirbiai Stanislovas Jokūbavičius, Martynas Odula, Jonas Petraševičius, Stanislovas Galinis ir kiti), leido Merkinėje steigti odadirbių cechą ir jame vadovautis Vilniaus bei kitų privilegijuotų miestų panašių cechų nuostatais. Trumpoje privilegijoje tik nurodoma, kad privalės išsirinkti vyresnius, turėti cecho antspaudą ir juo antspauduoti savo raštus, priimti ir atleisti mokinius. Ši privilegija įrašyta į 1633 m. birželio 18 d. Vladislavo Vazos konfirmacinę privilegiją. Patvirtinti ankstesnę privilegiją prašė Merkinės odadirbiai Jonas Rimgėla, Grigas Buckevičius, Grigas Buzanavičius, Ivanas Andrejevičius, Valentas ir Stanislovas Janavičiai, pateikdami ir 1618 m. privilegiją¹⁵. 1633 m. birželio 18 d. Vladislavas Vaza patvirtino ir Zigmanto Vazos 1614 m. rugsėjo 20 d. suteiktą privilegiją batsiuvių cechui. Privilegiją patvirtinti prašė batsiuvių cecho meistrai Steponas Francugevičius, Tomas Verbickis, Baltramiejus Seniutavičius; jie pateikė ir ankstesnę privilegiją, įrašytą į Vladislavo Vazos privilegiją¹⁶.

Ir įsteigus batsiuvių bei odminių cechus retkarčiais kildavo nesutarimų. Štai 1626 m. sausio 23 d. vaito teisme Laurynas Šablovskis apskundė batsiuvi Jurgį Francugą, kad šis pagrobė jo parduodamas prekes, nes per pigiai jas parduoda, siuva ne tik batus, bet išsidirba ir odas, be to, nesilanko cecho susirinkimuose ir neatlieka prievolių cechui. Apskūstasis teigė turįs odminių cecho vyresniojo leidimą išsidirbti odas savo reikmėms; iš jų pats siuva batus ir juos parduoda, o kad pigiai parduoda – nei cechas, nei skundėjas dėl to jokios žalos neturi. Teismas nusprendė, jog Francugas grobė prekes savavališkai, be valdžios įstaigos žinios, todėl turi grąžinti grobinį ir atlyginti nuostolius, tačiau paliko teisę bylinėtis dėl nepaklusnumo cecho valdžiai. Kaip ir beveik kiekvienoje byloje, taip ir šioje, nepatenkintas teismo sprendimu atsakovas turėjo teisę apeliuoti į seniūną¹⁷.

MERKINĖS SIUVĖJŲ CECHAS

1639 m. birželio 28 d. Vladislavas Vaza, Merkinės miestiečių Lauryno Poleikavičiaus, Blažiejaus Ščesnavičiaus, Jono Linovskio visų miesto siuvėjų vardu prašomas, tarpininkaujant valdovo dvaro pareigūnams ir ponų tarybos nariams, atsižvelgdamas į pateiktą Merkinės miesto tarybos raštą, suteikia teisę Merkinėje steigti siuvėjų cechą, kurio siuvėjai ir jų palikuonys privalės vadovautis pateikiamais nuostatais straipsniais:

1. Kasmet susirinkę Šv. Mikalojaus dieną turi išsirinkti 4 vyresnius, kurie kas metų ketvirtį meisterių ir narių susirinkime turi perskaityti savo teises (t. y. privilegiją) ir kartą per dvi savaitės arba esant reikalui susirinkti pas vieną iš vyresniųjų aptarti brolijos reikalų, numalšinti kylančių nesutarimų ir pagal savo statutą bausti prasikaltusiuosius.

2. Vyresnieji saugo brolijos skrynelę su raštais, teisėmis ir kitais dalykais, iškilmingai priima amatininkus į cechą. Meistrais taip pat renkami turintys patirties amatininkai. Tie broliai arba mokiniai, kurie meistrus palieka, kitiems negali dirbti, kol neatsiskaito su pirmaisiais.

3. Siuvėjai turi teisę siūti gelumbinius ar šilko drabužius, o kito amato meistrai, tai yra kailiadirbiai, pakirpėjai ar kokie kiti, tenedrįsta užsiimti siuvėjų amatu.

4. Siuvėjas su pakirpėju negali gyventi ir dirbti viename bute. Tie siuvėjai, kurie nebus įrašyti arba priimti į mūsų Merkinės miesto broliją ir nenorės paklusti minėtos brolijos

¹⁵ LM. Kn. 106: l. 417v–418; LMMPA. T. 5. 2007. Nr. 52.

¹⁶ LM. Kn. 106: l. 418v–420.

¹⁷ LVIA. SA 5845: l. 330.

statutui, nors ir gyventų namuose, priklausančiuose pilies teisei, dvasininkams ar bajorams, negali verstis siuvėjų amatu. Tačiau kai mes (valdovas) asmeniškai gyvensime Merkinės mieste, mūsų didikų ir dvariškių siuvėjai galės siūti jų ponams paskirtuose butuose, tačiau negalės kabinti iškabų ar atidaryti dirbtuvių. Visuose kituose reikaluose tegu naudojasi savo brolijos teisėmis, bausdami prasižengusius, užsispyrusius ir atiduodami nedrausmingus į miesto kalėjimą; čia jiems turi padėti miesto vaitas ir burmistrai ir juos ginti nuo visokių skriaudų.

5. Jeigu cecho nariai aptiktų nepriklausantį cechui ir esantį kieno nors jurisdikijoje, priklausančioje ne miesto teisei, darbą, miesto magistratui padedant, jis turi būti paimtas, nuneštas į cechą ir panaudotas cecho reikalams.

6. Cecho broliai negali mokyti moterų siuvėjo amato, antraip praras amato teisę; taip pat ir žydams negalima siūti naujų drabužių krikščionims.

7. Jeigu kuris nors nori būti priimtas ir įrašytas į cechą, turi atiduoti cechui pagal vyresniųjų pasirinkimą šarvus ir tinkamą naudoti muškietą. Jeigu jų neturėtų, vyresniesiems sutikus, turi sumokėti jų vertę pinigais.

8. Jeigu priimtas, įrašytas į cechą ir davęs užstatą per dvejus metus nesilaikys visų cecho straipsnių, praras užstatą ir vietą ceche, tačiau prie stalo sėdintys vyresnieji gali maloningai kai kuriuos prasižengimus atleisti.

9. Jaunesnysis cecho brolis turi pademonstruoti savo darbą įprastu būdu; pagal cecho straipsnius už blogai ar neįgudusiai padarytą kiekvieną darbą turi mokėti kapą lietuviškų grašių ir vyresniesiems broliams surengti vakarienę arba sumokėti grynais pinigais. Visus metus turi stropiai tarnauti siuvėjų kopolyčioje, taip pat cecho vyresniesiems, o jeigu to nedarytų, už kiekvieną praleistą patarnavimą turės mokėti 3 kapas lietuviškų grašių, ir tai tik leidus vyresniesiems broliams.

10. Jaunesnysis brolis, vengiantis tarnauti prie ginklų ir visokios cecho amunicijos, turi mokėti kapą lietuviškų grašių.

11. Savavališki ir prieštaraujantys cecho broliai bei mokiniai, magistratui padedant, atiduodami į kalėjimą ir turi būti jame laikomi tol, kol už įžeidimą atsiskaitys vyresniesiems broliams ir visam cechui.

12. Jeigu kandžiais ir garbę įžeidžiančiais žodžiais cecho brolis drįstų užsipulti vyresnijį, saugantį mūsų (valdovo) privilegijas, toks pagal Magdeburgo teisę turi būti baudžiamas kalėjimu ir netekti garbės.

13. Taip pat nustatome, kad naujus pasiūtus moteriškus ir vyriškus drabužius, kepures ir kitką tiek turgavietėje, tiek namuose galima pardavinėti tik Merkinės cecho siuvėjams, kitų gaminiai pasitelkus magistratą bus konfiskuojami. Pusė konfiskuotų daiktų paimama rotušės ir miesto reikalams, kita pusė atitenka cechui ir bažnyčiai.

14. Pabaigai iš ypatingos mūsų malonės priduriame, kad iš keturių vyresniųjų siuvėjų, kasmet išsirinktų iš savo tarpo, vieno, kuris saugos cecho skrynelę su privilegija, [namus] visiems laikams atleidžiame nuo svečių apsistojimo, kad juose pagal paprotį galėtų rengti savo sueigas, nagrinėtų privilegijas ir geriau spręstų įvairius to cecho tvarkos reikalus.

Apie duotą privilegiją pranešama visiems, ypač pilies teismui ir Merkinės magistratui, kad padėtų cechui veikti pagal nurodytus straipsnius ir suteiktų pagalbą bei sudrausmintų besipriešinančiuosius¹⁸.

Kai kurie to cecho nariai išliko per XVII a. vidurio – XVIII a. pradžios karus ir nelaimes. 1660 m. kilus konfliktui tarp turgaus mokesčių (akcizo) nuomininkų ir karaliaus, kapitonas

¹⁸ LM. Kn. 113: l. 299v–302.

Jonas Urbanovskis mini ir kai kurių cechų (deja, cechai neįvardyti) vyresniusius, dalyvavusius apgriautoje rotušėje vykusiame magistrato posėdyje. Magistrate, išgirdus, kad LDK kariuomenė išvadavo Vilnių, buvo nutarta leisti turguje rinkti akcizą. Tuo tarpu kapitonas J. Urbanovskis pagrasino mušias lazda kiekvieną, drįsusį rinkti mokesčius¹⁹. 1707 m. minimas siuvėjų cecho vyresnysis Baltramiejus Derninis (Dervinis), kuris testamentu dukrai ir keliems sūnums paliko žemės sklypus ir daržus įvairiose Merkinės miesto ir Maksimonių priemiesčio vietose²⁰. Keli sklypai ir daržai, valakai miesto laukuose liudija, kad meistras, nepaisant negandų, buvo turtingas.

Generalinėse Merkinės magistrato sesijose, kuriose buvo sprendžiami visam miestui svarbūs klausimai, dalyvaudavo ir cechų vyresnieji, pavyzdžiui, 1644 m. sausio 19 d. sprendžiant miesto girios apsaugos reikalus (sueigos sprendimą Vladislovas Vaza patvirtino 1646 m. kovo 9 d.)²¹.

MERKINĖS PIRKLIŲ CECHAS

1650 m. gruodžio 10 d. valdovas Jonas Kazimieras patvirtino Merkinės pirklių cecho nuostatus, surašytus ir apsvarstytus 1650 m. rugšėjo 10 d. Merkinės miesto išplėstinėje sesijoje, kurioje dalyvavo vaitas Adomas Gobiata, burmistrai, tarėjai, suolininkai ir visuomenė. Atvykę Merkinės miestiečiai pirkliai Tomas Lebedis, Jonas Tolatovičius, Jonas Trusevičius ir Kristupas Sviackis prašė ir pirklius apsaugoti tokiomis pačiomis laisvėmis bei privilegijomis, kokiomis Merkinėje naudojami kiti cechai. Tad kaip ir kituose miestuose, kad pašaliniai atvykėliai nedarytų konkurencijos vietiniams pirkliams, besinaudojantiems Magdeburgo teise, ir siekiant prekybą mieste kreipti teisinga linkme, buvo surašyti tokie straipsniai:

1. Iš 4 kandidatų vienas turi būti išrinktas vyresniuoju; vyresnieji bus renkami kiekvienais metais.

2. Praėjus metams kitas iš eilės kandidatas bus išrinktas ir taps vyresniuoju.

3. Pirklių skrynelė visiems kitiems pirkliams leidus turi būti vyresniojo žinioje ir gerai saugoma rotušėje ar pas vyresnįjį.

4. Kas dvi savaites susirinkime turi būti pagarbiai parodoma Jo Karališkosios Malonybės privilegija.

5. Norintys įsirašyti į pirklių registrą, susirinkime turi sumokėti mokesį, papildantį pirklių skrynelę, ir raštininkui už įrašymą.

6. Įsirašęs į pirklių registrą galės Merkinės mieste prekiauti visokiomis prekėmis pagal šiuos straipsnius, kaip kad prekiaujama Vilniaus, Kauno, Virbalio miestuose.

7. Įvairių miestelių pirkliai ir prekijai, taip pat kaimiečiai bei įvairių luomų žmonės negali verstis prekyba Merkinėje, tik per tuos pirklius, kurie įrašyti į pirklių registrą. Jeigu, nepaisydamas šių straipsnių, kas nors atkakliai priešintųsi Merkinės pirkliams ir drįstų prekiauti, pusė prekių būtų konfiskuojama miesto ir rotušės reikalams, kita pusė atitektų pirklių skrynelei; nuolaidos nedaromos niekam.

8. Į mugės atvykusiems įvairaus luomo pirkliams krikščionims nustatytu prekybos laiku, t. y. per Žolinę, Dievo Kūno, Šv. Petro ir Pauliaus, Švč. Mergelės Marijos į Dangų ėmimo dienomis, galima laisvai prekiauti, tačiau atvykėliai privalo prisistatyti vyresniesiems, antraip praras savo prekes; kitomis turgaus dienomis prekiauti neturės teisės, jeigu nebus įrašyti į registrą.

¹⁹ *LMMPA*. T. 5. 2007. Nr. 138.

²⁰ *LMMPA*. T. 5. 2007. Nr. 156.

²¹ *LM*. Kn. 121: l. 45v–47.

9. Į registrą neįtraukti atvykėliai škotai, prieš važiuodami į apsistojimo vietas (gaspadas), pirmiau turi prisistatyti, o jeigu atvykdami ir išvykdami neprisistatys arba dėsį dvaro svečiais, kaip jau sakyta, praras savo prekes.

10. Kiekvienais metais renkamas cecho vyresnysis ir tvirtinamas bei aprobuojamas magistrato; sunkios ir painios bylos, dėl kurių nesutarinama, turi būti siunčiamos spręsti magistratui.

11. Pirklių tarnai sekliai ir kiti brolijai priklausantys turi būti skiriami vyresniųjų pirklų atsižvelgiant į tai, kas labiau nusipelnė geresnės vietos, ir turi būti pristatyti magistratui, o jų sėdėjimo vietą turi paskirti vyresnysis.

12. Jeigu skrynelėje būtų pirklų pinigų, tai juos galės išleisti Dievo garbei, pirklų altoriui, kurį pasirinks parapijos bažnyčioje, ir visokių cecho atributų puošybai.

13. Pirklių vėliava visada turi būti vyresniojo pirklų žinioje prie pirklų skrynelės ir Jo Karališkosios Malonybės privilegijos; per didžiąsias šventes ji turi kabėti bažnyčioje prie altoriaus.

14. Vyresniojo rinkimai visada turi vykti Švč. Trejybės dieną; tą dieną visi esantys registre, pasamdę kunigą pirklų skrynelės lėšomis, privalo dalyvauti šv. Mišiose; visi pirkliai turi dalyvauti ir per Dievo Kūno šventę, antraip turės duoti 6 svarus vaško. Jeigu per sueigas kas nors nestotų po savo vėliava ar neitų procesijoje, taip pat nedalyvautų atvykstant Jo Karališkajai Malonybei, būtų baudžiamas tokia pačia bauda.

15. Renkant vyresnįjį neturi būti kivirčių, užgaulių žodžių, bet turi būti gerbiama Jo Karališkosios Malonybės privilegija, vyresnieji; vyresniojo klausoma tylomis, o jeigu kas nors neklausiamas drįstų kažką sakyti, turės atiduoti jau minėtą baudą – 6 svarus vaško.

16. Niekas neturi skelbti to, ką nutars, antraip bus baudžiamas jau minėta bauda.

17. Jeigu tų metų magistrato pareigūnai kuo nors prekiautų, tuomet nuo visokių susidėjimų, pirklų dovanų ir bet kokių kontribucijų su savo palikuonimis turi būti laisvi.

Taigi, remdamiesi Vilniaus, Kauno, Virbalio miestų nuostatais, Merkinės pirkliai priėmė šiuos nuostatus, o magistratui juos patvirtinus ir antspaudavus miesto antspaudu, įteikė patvirtinti Jo Karališkajai Malonybei. Karalius Jonas Kazimieras aprobavo ir patvirtino visus nuostatų paragrafus 1650 m. gruodžio 10 dieną²². Neilgai Merkinės pirkliai džiaugėsi savo organizacija, nes po 1655 m. karo, per kurį maskvėnai Merkinę sunaikino, apie pirklų cechą Merkinėje, kaip organizaciją, žinių nebeužtinkame. Pavieniai pirkliai minimi kai kuriuose aktuose, valdovų konfirmacinėse privilegijose visam miestui, jiems stengtasi suteikti lengvatų ir apsaugoti nuo atvykėlių konkurencijos.

Merkinėje buvo ir skerdėjų cechas, tačiau kada jis susikūrė – nežinoma. 1623 m. minimas skerdėjas Jokūbas Janavičius, tik nenurodoma, ar jis priklausė cechui²³. 1625 minimas skerdėjas Simonas Martynaitis²⁴. Skerdėjai minimi ir 1633 m. LDK Vladislovo Vazos konfirmacinėje privilegijoje, patvirtinančioje Merkinėi duotas pirmtakų privilegijas, kurioje sakoma, kad skerdėjai niekada nemokėję turgaus mokesčio ir neduodavę lajus, tad jiems ir toliau paliekama ta teisė²⁵. Tą patį pakartoja ir visi kiti Lietuvos valdovai²⁶. Tačiau seniūnai, siekdami gauti daugiau pajamų, į miesto privilegijas ne visada atsižvelgėdavo: 1764 m. Merkinės seniūnų Mato ir Daratos Oginskių generalinio komisaro Igno Makovskio

²² LM. Kn. 123: l. 427–429v; LMMPA. T. 5. 2007. Nr. 313–318.

²³ LVIA. SA 5845: l. 309.

²⁴ LVIA. SA 5845: l. 321v.

²⁵ LMMPA. T. 5. 2007. Nr. 76.

²⁶ LMMPA. T. 5. 2007. Nr. 209.

surašytoje turgaus rinkliavos instrukcijoje numatytas mokestis iš skerdėjų²⁷. 1707 m. minimas cecho vyresnysis Jurgis Borušas, išplūdęs Merkinės turgaus rinkliavos nuomininką Berkų Zelkovičių ir grasinęs lazda prikulti, nes tas norėjo imti grašį už parduodamą molinį puodą²⁸ – taigi skerdėjų cechas iš tikrųjų egzistavo ir, matyt, gana seniai. Tačiau tokiam nedideliame mieste skerdėjų cechas vargu ar buvo didelis, nežinomi ir jo nuostatai.

IŠVADOS

Žinoma, tie keli Merkinės cechai aptarnavo vietinę rinką, jų gaminiai vargu ar pasiekdavo didesnius miestus, nes juose (jau nekalbant apie Vilnių) kur kas daugiau buvo įvairių amatininkų cechų, pavyzdžiui, Kaune XVII a. I pusėje aptinkame daugiau nei 12 įvairių cechų (kai kurie cechai jungė kelių rūšių amatininkus), Kėdainiuose – ne mažiau kaip 6 cechus. Kaip ir kitų miestų, taip ir Merkinės cechuose buvo sprendžiami gaminių kokybės, amatininkų mokymo, jų karjeros klausimai, daug dėmesio skiriama viešiemis pasirodymams su vėliavomis švenčių dienomis, ypač sutinkant atvykstantį į Merkinę valdovą. Be abejo, cecho narių nebuvo daug. Vien rankomis atlikdamas visus darbus vienas cecho narys galėjo pagaminti savo amato gaminių tik nedaugeliui žmonių, tad vargu ar cechų meistrai galėjo patenkinti viso miesto gyventojų poreikius. Galima manyti, kad ilgą laiką daugelis nedidelio miesto gyventojų reikalingus daiktus gaminosi patys, ypač neturtingesnieji. Ar egzistavo amatininkų organizacijos iki cechų susikūrimo, lieka neaišku, nors tikriausiai tokių būta.

Merkinės cechų vyresnieji aktyviai dalyvavo miesto bendruomenės gyvenime, svarstant svarbius klausimus posėdžiavo drauge su magistrato nariais, stengėsi nepažeisti valdovų privilegijomis patvirtintų veiklos nuostatų – tad tiesė kelią į disciplinuotą visuomenę, kurioje neturėtų būti vietos nesąžiningam darbui ir nekokybiškiems gaminiams. Šią veiklą nutraukė XVII a. vidurio – XVIII a. pradžios karai ir nelaimės. Nors po karų ir sunaikinimo šiek tiek atsigavusiam miestui valdovai dar tvirtino kai kurių cechų privilegijas ir XVIII a., tačiau tai nebeturėjo didesnės praktinės reikšmės – konkurencinėje kovoje nugalėjo didesnieji miestai ir pirklių atvežti gaminiai.

Gauta 2009 04 05
Parengta 2009 04 30

Šaltiniai

1. *Akty cechów wileńskich 1495–1759*. Cz. 1–2. Zebrał i przygotował do druku Henryk Łowmiański przy współudziale Marii Łowmiańskiej i Stanisława Kościałkowskiego. Przedmową i skorowidzami opatrzył Jan Jurkiewicz. Poznań, 2006.
2. Gloger, Z. *Encyklopedia staropolska ilustrowana*. T. 1. Warszawa: Wiedza Powszechna, 1972.
3. *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kasdienis gyvenimas*. Parengė A. Baliulis ir E. Meilus. Vilnius: Vilniaus Dailės akademijos leidykla, 2001.
4. *Lietuvos magdeburginių miestų privilegijos ir aktai (LMMPA)*. T. 1: *Joniškis, Jurbarkas*. Sud. A. Tyla; Vilnius: Mokslas, 1991; T. 2: *Kretinga, Skuodas, Šiauliai, Šventoji, Varniai, Veliuona, Viekšniai, Virbalis, Vladislavovas*. Sud. A. Tyla ir D. Žygelis. Vilnius: Pradai, 1997; T. 3: *Kėdainiai*. Sud. A. Tyla. Vilnius: LII leidykla, 2002; T. 5: *Merkinė*. Sud. A. Baliulis. Vilnius: LII leidykla, 2007.
5. *Lietuvos metrika* (mikrofilmas, LVIA). Kn. 91, Kn. 106, Kn. 113, Kn. 121, Kn. 123.
6. *Lietuvos valstybės istorijos archyvas (LVIA)*. SA 5845 (Merkinės miesto aktai, 1598–1627 m.)

²⁷ LMMPA. T. 5. 2007. Nr. 201.

²⁸ LMMPA. T. 5. 2007. Nr. 158.

ALGIRDAS BALIULIS

Guilds of craftsmen in Merkinė in the 17th century

Summary

On 7 December 1569, the town of Merkinė received the Magdeburg Law from the Grand Duke Žygimantas Augustas of Lithuania. The newly granted rights of municipality allowed the local craftsmen to set up their guilds. It is known that the guild of shoemakers was established there in 1614, that of curriers in 1618, that of tailors in 1639, that of merchants in 1650. There is a mention of the head of the guild of butchers dating from 1707, but the date of the establishment of this guild remains unknown. The ruler used to confirm the statutes of the newly established guilds; some statutes were reconfirmed upon new accession to the throne. This article discloses the hierarchical structure within the guilds by discussing the appropriate paragraphs of the statutes; also, it demonstrates the basic conditions within which the members of the guilds took part in the social life of the town and the state. The relations among different guilds of the town are also discussed. After the town had been ransacked by Muscovite troops in 1655, the guilds disappeared for long. Some sort of recovery is to be seen in that King Augustus II reconfirmed the statutes of shoemakers in 1718. On that occasion, the ruler had also to forbid the Jews from trading in the imported goods of this sort, as the craftsmen of Merkinė were too weak to survive in the face of this kind of rivalry.

Key words: GDL, Magdeburg Law towns, Merkinė, craftsmen, guilds